THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper of Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

מאָנטרעאָל -- די שטאָט מיט אירע אייגנאַרטיקע אידישע פּראָבלעמען

פון י. פאַרסקי

"אויב איר ווילט זעען און זיך פילן 'אביסל אנדערש' — פאָרט קיין מאָנט-רעאָל". דאָס איז די מאָטאָ, מיט וועלכער די אייזנבאַן קאָמפּאַניס באַנוצן זיך, אָגי-טירנדיק די אַמעריקאַנער טוריסטן צו באַ-זוכן די קאַנאַדער גרעסטע שטאָט—מאָנ-טרעאָל.

דער דאָזיקער אויסדרוק איז זייער א געלונגענער און אויך א באַרעכטיקטער אין קיין שום שטאָט אויף דעם אַמעריקענער קאָנטינענט פילט מען זיך ניט אַזוי "אַנ-דערש" ווי אין מאָנטרעאָל. אַלע שטעט אין אַמעריקע (די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַדע) אויסער ניו-יאָרק האָבן כמ-עט דעם זעלבן אויסזעען, און צייכענען זיך אויס מיט די זעלבע כאַראַקטער-אייגנ-שאַפטן.

אבער מאָנטרעאָל איז "אַנדערש". דאָס איז הויפּטזעכלאַך צוליב דעם, וואָס זי איז די איינציקע גרויסע שטאָט אויפ'ן אַמעריקאַנער קאָנטינענט, וואו דער גרעס-טער טייל פון די איינוואוינער איז ניט קיין ענגליש שפּרעכנדיקער. ארום דריי-פערטל פון דער מאָנטרעאָלער באַפעלקע-רונג באַשטייט פון פראַנצויזן. דאָס זיינען אבער ניט קיין "פראַנצויזישע" פראַנצויזן וועלכע האָבן איינגעוואַנדערט פון פּאַריז אָדער פון אַנדערע שטעט פון פראַנקרייך, ניין, דאָס זיינען קאַנאַדישע פראַנצויזן, אָדער ווי זיי רופן זיך "פרענטש קענעדי-ענס", וועלכע זיינען געבוירענע אין לאַנד.

די דאָזיקע קאַנאַדישע פראַנצויזן לעבן הויפּטזעכלאַך אין דער פּראָווינץ קוועבעק און זייער צאָל — ארום 3 מיליאָן נפשות — מאַכט אויס כמעט א דריטל פון דער גאַנצער באַפעלקערונג אין קאַנאַדע. פאַראַן שטעט אין דער קוועבעקער פּראָווינץ וואו כמעט די גאַנצע באַפעלקערונג איז א פראַנצויזישע.

די קאַנאַדישע פראַנצויזן זיינען גאַנץ אַנדערש פון די אייראָפּייאישע פראַנצויזן. אפילו זייער שפּראַך איז ניט אינגאַנצן די זעלבע, עס איז זייער שווער פאַר א פּאַ-ריזער צו פאַרשטיין א קוועבעקער פראַנ-צויז. אבער דאָס וויכטיקסטע, וואָס אונ-טערשיידט זיי איז די רעליגיע. אמת, ביי-דע זיינען קאַטאָליקן, אבער בעת פראַנק-רייך האָט דורכגעמאַכט א רעוואָלוציע און שוין לאַנג באַזייטיקט די הערשאַפט פון קלער, זיינען אין קוועבעק נאָך אַלץ די קאַטוילישע גלחים די, וועלכע באַהערשן די באַפעלקערונג און האָבן דעם גרעסטן איינפלוס אין דעם געזעלשאַפטלאַכן לעבן.

דער דורכשניטלאַכער קאַנאַדישער פראַנצויז, איז געזעלשאַפטלאַך און סאָציאַל פיל צוריקגעשטאַנענער פון דעם קאַ-נאַדישן ענגלענדער. ער שטייט אויך עקאָ-נאָמיש נאַדעריקער' כאָטש די פראַנצויזן מאַכן אויס 75 פּראָצענט פון דער מאָנט-רעאָלער באַפעלקערונג, וואָס באַשטייט פון איין מיליאָן איינוואוינער, הערט מען זעלטן א וואָרט פראַנצויזיש אין דער "סי-טי" פון מאָנטרעאָל. די פינאַנצן און די גרויס-אינדוסטריע ליגן אין די הענט פון די ענגלענדער, בעת די אַרבעטערשאַפט און דאָס קליין בירגערטום באַשטייט פון פראַנצויזן.

כדי צו מאַכן א פאַרגלייך, איז דאָס פאַרהעלטעניש צווישן די ענגלענדער און די פראַנצויזן אין מאָנטרעאָל אומגעפער דאָס זעלבע, וואָס צווישן די דייטשן און פּאָליאַקן אין אַן אויבער-שלעזיער שטאָט.

אין דעם דאָזיקן פראַנצויזישן אינזל פון דעם, אין אַלגעמיין-ענגליש, לאַנד — געפינט זיך די גרעסערע העלפט פון גאַנצן קאַנאַדישן אידנטום. מאָנטרעאָל גופא האָט ארום 70 טויזנט אידן. א דאַנק דער צוויי-נאַציע סיסטעם וואָס עס הערשט אין מאָנטרעאָל, שפּילן די פאַרהעלטנסמעסיק קליינע צאָל אידן א באַדייטנדיקע ראָל אין דעם אָרטיקן פּאָליטישן לעבן. דאָס איז דערפאַר ווייל זיי זיינען אָפט דאָס צינגל אין דער וואָגשאָל פון דעם שטילן געזעלשאַפטלאַכן קאַמף, וואָס גייט אָן צווישן די ענגלענדער און פראַנצויזן.

די פראַנצויזן, וועלכע זיינען די מינאָ-ריטעט אין לאַנד האָבן אבער די מאַכט אין זייערע הענט אין דער פּראָווינץ קווע-בעק, וואו זיי זיינען די גרעסטע מאַיאָרי-טעט. קומט דעריבער אויס, אַז די ענג-לענדער וועלכע זיינען די מאַיאָריטעט פון לאַנד זיינען די מינאָריטעט פון דער פּראָ-ווינץ קוועבעק.

די אידן, וועלכע זיינען איבעראַל א נאַ-ציאָנאַלע מינדערהייט זיינען אַלזאָ אין קוועבעק ניט אַליין. זיי האָבן דאָ א שטאַרקן שותף — די ענגלענדער. דער פאַקט, ווי די פראַנצויזן, וועלכע זיינען אַליין א מינאָריטעט אין לאַנד, שטייען ביי דער מאַכט אין דער פּראָווינץ קווע-בעק, איז נאָך א גינסטיקער מאָמענט פאַר די דאָרטיקע אידן.

דער פּרעמיער מיניסטער פון קוועבעק, מר. טאַשעראָ, האָט דעם שרייבער פון די דאָזיקע שורות פאַרזיכערט, אַז די רעכט פון דער אידישער מינאָריטעט אין קווע-בעק וועט פולשטענדיק אָפּגעהיט ווערן און ער האָט דאָס טאַקע באַוויזן מיט פאַקטן — און ניט בלויז מיט ווערטער — ווי אַנדערע רעגירונגען טוען דאָס גע-ווינלאַך.

דאָס אידישע שול פּראָבלעם אין מאָנט-רעאָל וואָס האָט אַרויסגערופן אַזאַ גרויסן אינטערעס איז די אידישע קרייזן, איז אויך א רעזולטאַט פון דעם צוויי-נאַציע סיסטעם אין מאָנטרעאָל. ווען די קוויבע-קער רעגירונג האָט איצט באַשטימט א אידישע שול-קאָמיסיע, געבנדיק איר די רעכט צו עפענען באַזונדערע אידישע שולן אויף די קאָסטן פון דער רעגירונג, אַזוי איז דאָס זיכער ניט אין א קליינער מאָס געטאָן געוואָרן, כדי צו ווייזן די ענג-לענדער ווי אַזוי מ'דאַרף באַהאַנדלען א נאַציאָנאַלע מינדערהייט. די קוועבעקער פראַנצויזן ווילן דערמיט אָנדייטן די ענג-לענדער, ווי אַזוי מען דאַרף באַהאַנדלען א מינאָריטעטן פאָלק.

די פראַנצויזן האָבן זיך זייערע טענות צו די ענגלענדער, וועלכע זיינען די מאַכט האָבער איבערן גאַנצן לאַנד. עס זיינען פאַ-ראַן פראַנצויזישע מינאָריטעטן אין די מע-רב געגנטן פון קאַנאַדע, וועלכע באַמיען זיך אָנצוהאַלטן זייער נאַציאָנאַלע אייגנ-אַרטיקייט. זיי באַגעגענען אבער דערביי א סך שוועריקייטן דורך דער אָרטיקער גע-זעצגעבונג, וואָס ליגט אין די ענגלישע הענט.

דאָס מיינט אבער ניט, אַז מען דאַרף צווייפלען אין דער אויפריכטיקייט פון דער פראַנצויזישער רעגירונג אין דער פּראָווינץ קוועבעק בנוגע זייער שטעלונג צו די אידן. די פירער פון דער איצטיקער רעגירונג זיינען, אָן צווייפל, ליבעראַלע מענשן, וועגן וועלכע מען קאָן ניט האָבן קיין שום פאַרדאַכט. דאָס האָט באַוויזן די מוטיקע האַלטונג פון פּרעמיער מיניסטער טאַשע-ראָ, אין זיין קאַמף קעגן די פאַר אַנטיסע-מיטישע אַוואַנטוריסטן, וועלכע באַפאַלן אים צוליב דעם, וואָס ער האָט באַשטימט די אידישע שול-קאָמיסיע, מיט דעם רעכט צו שאַפן באַזונדערע אידישע שולן אויפ'ן חשבון פון דער רעגירונג.

"מיר קומט ניט קיין שום דאַנק דער-פאַר, — האָט דער פּרעמיער מיניסטער געזאָגט אין א געשפּרעך מיט מיר, — איך האָב געטאָן מיין פליכט און האָב גע-געבן די אידן די זעלבע רעכט וואָס עס האָ-בען די קאַטאָליקן און פּראָטעסטאַנטן, און וואָס עס קומט זיי לויט דער קאָנסטיטו-ציע פון קוויבעק."

דער פּרעמיער האָט געבעטן די אידן ניט צו נעמען ערנסט די אַנטיסעמיטישע אָנפאַלן פון א פראַנצויזישן וואָכנבלאַט אין מאָנטרעאָל. "זיי מיינען ניט די אידן, זיי זיינען אויסן פּאָליטיק. אונזערע פּאָלי-טישע קעגנער ווילן כאַפּן פיש אין מוט-נעם וואַסער." — האָט מר. טאַשעראָ צו מיר געזאָגט, מיינענדיק, אַז די קאָנסערוואַטי-ווע פּאַרטיי וויל אַזוי אַרום מיאוס מאַכן די איצטיקע ליבעראַלע רעגירונג אין די אויגן פון די ניט איבערקלייבערישע שיכ-טן.

אבער אויך דער פירער פון דער קאָנ-סערוואַטיווער פּאַרטיי אין קוויבעק, וועל-כער איז גלייכצייטיק דער מעיאָר פון מאָנטרעאָל, אין וועמען די אידן זיינען חושד געווען אין שטיין הינטער דעם אַנ-טיסעמיטישן מאָנטרעאָלער העדבלאַט, האָט מיט אַנטריסונג זיך אָפּגעטרייסלט פון די אַנטיסעמיטן.

"עס איז א פאַרלוימדונג", — האָט דער מאָנטרעאָלער מעיאָר אויסגעשריען. ווען איך האָב אים געפרעגט וועגן דער ריכטי-קייט פון דער באַשולדיקונג.

"ניט נאָר שטיין איך ניט הינטער זיי, נאָר איך בין שוין אייניקע מאָל אָפּ אַרויסגעטרע-טן קעגן דעם דאָזיקן שמוץ-בלאַט, — האָט דער פראַנצויזישער פירער פון דער קאָנסערוואַטיווער פּאַרטיי אין קוויבעק גע-זאָגט. — "אַן דער שפּיץ פון דעם אַנטי-סעמיטישן בלעטל שטייען אייניקע אוואַנ-טוריסטן, וועלכע זוכן אַרויסצופּרעסן געלט. עס איז אומזיניק צו ריידן וועגן אַנטיסעמיטישער באַוועגונג אין מאָנטרע-אָל."

באַלד נאָך דעם דאָזיקן געשפּרעך האָט דער מאָנטרעאָלער מעיאָר פאַרעפנטלאַכט אין אַלע צייטונגען פון דער שטאָט אַן אָפיציעלע אָפּלייקענונג, אַז ער האָט עפּעס צו טאָן מיט דער אַנטיסעמיטישער צייט-ונג, קעגן וועלכער ער האָט אויסגעדריקט זיין טיפסטע פאַראַכטונג.

פון די דערקלערונגען פון די פירער פון ביידע פּאַרטייען אין קוויבעק, איז אַלזאָ צו זען, אַז עס איז ניטאָ קיין שום אַנ-טיסעמיטישע געפאַר פאַר די אידן אין מאָנטרעאָל, און, אַז כאָטש די גרויסע מאַ-סע קוויבעקער פראַנצויזן שטייען אונטער דעם איינפלוס פון דעם קאַטוילישן גלח, זיינען אבער די פּאָליטישע פירער ווייט פון אַנטיסעמיטיזם.

ניין, די אידן אין מאָנטרעאָל האָבן ניט וואָס צו מורא האָבן, הלוואי אויף די אידן אין פּוילן און רומעניע געזאָגט געוואָרן אַזאַ צושטאַנד.

מיר זעען, אַלזאָ, אַז אויך פון דעם אי-דישן שטאַנדפּונקט איז מאָנטרעאָל "אַנ-דערש", ווי וועלכע אַנדערע שטאָט אויפ'ן אַמעריקאַנער קאָנטינענט.

("איטאַ")

וואו זיינען אַהינגעקומען די עשרת השבטים?

פון ש. גרינבלוי

דאָס אידישע פאָלק טרויערט נאָך די צוויי חורבנות פון ירושלים. אבער טרוי-ערט ניט נאָך דעם חורבן פון שומרון, וועמעס געשיכטע ווערט דערציילט בלויז אין עטלאַכע ווערטער אין תנ"ך. דער חורבן פון שומרון איז אבער געווען פיל ערגער פאַר'ן פאָלק ישראל, ווען עס האָט גענצ-לאַך פאַרניכטעט דעם גרעסטן טייל פון די קינדער פון ישראל. די היסטאָרישע פאַר-פיינדונג צווישן יהודה און אפרים האָט געבראַכט דערצו, דאָס דער חורבן פון שומרון איז ניט אָנגענומען געוואָרן פאַר א נאַציאָנאַלן טרויער. מיר ווייסן זאָגאַר ניט דעם טאָג און חודש פון יענער גרויסער טראַגעדיע פון דעם פאָלק ישראל.

אבער דאָך האָט דאָס אידישע פאָלק, דער געבליבענער רעשטל פון פאָלק ישראל ניט געקאָנט אינגאַנצן פאַרגעסן יענע גרויסע קאַטאַסטראָפע וואָס האָט פּאַסירט מיט זייערע פאַרלאָרענע ברידער מיט 2652 יאָר צוריק, 135 יאָר פאַר דעם ער-שטען חורבן ירושלים. דאָס אידישע פאָלק האָט איבערגעלעבט איינגע צוויי גרויסע חורבנות און אומצייליקע אַנדערע קאַטאַ-סטראָפעס פאַר די לאַנגע גלות געשיכטעס און דאָך איז די בענקעניש נאָך די פאַר-לאָרענע ברידער און די האָפענונג מיט זיי זיך נאָך צו פאַראייניקן געבליבן אין דער פאַנטאַזיע פון פאָלק און געשפּונען וואונ-דערבאַרע לעגענדעס וועגן זיי, ווי די לע-גענדע פון דער טייך סמבטיון, וועגן די "בני משה" און א. וו.

און ניט בלויז ביי אידן אַליין געבן די לעגענדעס וועגן די עשרת השבטים — דער אויסדרוק פון בענקעניש נאָך די פאַרלאָרענע ברידער — און די קריסטלאַ-כע און מחמאַדאַנישע וועלט האָט זיך אָפּגעגעבן דערמיט. אידישע און ניט אי-דישע פאָרשער האָבן זיך געמאַטערט אויסצוגעפינען שפּורן פון די עשרת השב-טים. פאַנטאַזיאָרן האָבן די פאָלקסטימ-לאַכע לעגענדעס אויסגענוצט צו שפּינען פאַנטאַסטישע געשיכטעס וואָס זייער ריי-כע פאַנטאַזיע האָט זיי געמאָלן, און עס האָבן אויך ניט געפעלט שווינדלער און געשיכטלאַכע שקרנים צו פאַבריצירן ניט געשטויגענע מעשיות. פון דעם אַלעם האָ-בען מיר עד היום ניט וועלכע פאַקטישע באַווייזע וועגן די עשרת השבטים. אַלעס וואָס איז וועגן דעם געשריבן געוואָרן פון וויסנשאַפטלאַכקייט, אידישע און ניט אי-דישע געלערנטע זיינען געבויעט אויף השערות, מאַנכע פון זיי גאַנץ לעכערלאַ-כע ביי א קריטישער באַטראַכטונג. עס איז פּראַקטיש ניטאָ קיין מאָדערנע ניט אידישע נאַציע, וואו מאַנכע פון די פאָר-שער זאָלן ניט גלויבן צו געפינען שפּורן פון די עשרת השבטים, אין אינדיע, יאַ-פּאַן, כינע, אַביסיניע, אַפגאַניסטאַן, קאַוו-קאַז האָט מען געזוכט צו געפינען שפּורן פון אונזערע פאַרלאָרענע ברידער. זאָגאַר צווישן די אַמעריקאַנער אינדיאַנער און די ווילדע איינגעבאָרענע פון אויסטראַליע! עד היום זיינען דאָ פילע ענגלענדער און דוקא אינטעליגענטע, וועלכע גלויבן באַ-מונה שלמה, אַז די ענגלענדער שטאַמען פון די עשרת השבטים. . . מאַנכע פון זיי זאָגאַר גייען נאָך ווייטער און דער-קלערן אַז די גאַנצע טעוטאָנישע ראַסע און עקס קייזער ווילהעלם איז אונזערע א קאַ-זין... איינער צום ביישפּיל באַהויפּטעט אַז דאָס דענישע פאָלק שטאַמט פון שבט דן און דער נאָמען דענמאַרק מיינט "דאָס לאַנד פון די בני דן".

דאָס פאָלק ישראל איז אָריגינעל באַ-שטאַנען פון צוועלף שבטים, בעסער גע-זאָגט דרייצן שבטים. דען די בני יוסף זיי-נען צעטיילט געוואָרן אין צוויי שבטים — אפרים און מנשה. אין אמת'ן אבער זיי-נען געווען פערצן שבטים, דען דער שבט מנשה איז אויך צעטיילט געוואָרן אין 2 שבטים. איין העלפט די בני גלעד זיינען געבליבן צוזאַמען מיט די שבטים ראובן און גד אויף יענער זייט ירדן, ווען די איבעריקע שבטים זיינען אַריין אין לאַנד כנען. דאָס אידישע פאָלק באַשטייט איצט פון די שבטים יהודה, בנימין און א טייל פון שבט לוי. עס פעלן אַלזאָ עלף שב-טים. די צאָל אידן אויף דער וועלט איז איצט אַן ערך זעכצן מיליאָן. די שוידער-לאַכע הריגות פון די ביידע חורבנות און די געצוואונגענע מאַסן שמד'ן אין די פינסטערע גלות צייטן האָבן פאַרקלע-נערט דאָס אידישע פאָלק; וואָס וואָלט איצט פילייכט געציילט הונדערט מיליאָן. ווען מיר זאָלן זאָגאַר בלויז רעכענען אין דער פּראָפּאָרציע פון די עקזיסטירנ-דע ציפערן, דאַרפן לויט דעם חשבון פון די עלף פעלנדע שבטים זיין ערגעץ אויף דער וועלט אַן ערך זעכציק מיליאָן אָפּ-שטאַמער פון אונזערע פאַרלאָרענע ברי-דער. וואו זיינען אַזוי פיל מיליאָנען ?

עס איז קלאָר, אַז אויף דער וועלט, וועמעס אַלע פאַרבאָרגענע ווינקלאַך זיי-נען אין די מאָדערנע צייטן אויסגע-פאָרשט געוואָרן קאָן ניט עקזיסטירן קיין באַהאַלטענער פּלאַץ, וואו אַזוי פיל מי-ליאָנען מענשן זאָלן לעבן אומגענצלאַך און אומבאַמערקט פון דער איבעריקער וועלט. פאַר דעם מאָדערנעם פאָרשער קאָן דעריבער די פראַגע ניט זיין וואו די עשרת השבטים געפינען זיך, נאָר די פראַגע, וואו זיי זיינען אַהינגעקומען, אָדער בעסער געזאָגט — וואָס עס איז געוואָרן פון זיי.

אין תנ"ך געפינען מיר בלויז א קור-צע באַשרייבונג פון דעם גלות פון די עשרת השבטים, אין מלכים ב' י"ז ווערט דערציילט :

"אין דעם צוועלפטן יאָר פון אחז מלך יהודה, האָט געקעניגט הושע בן אלה אין שומרון איבער ישראל ניין יאָר, און ער האָט געטאָן שלעכטס אין גאָט'ס אויגן אבער ניט אַזוי ווי די קעניגע פון ישראל וואָס זיינען געווען פאַר אים. אויף אים איז, ארויף (ד. ה. מלחמה געהאַלטן) שלמנאסר, דער קעניג פון אשור און הו-שע איז געוואָרן זיין קנעכט (וואַסאַל) און האָט אים געגעבן א מתנה (ד. ה. א שטייער), און דער קעניג פון אשור האָט אויסגעפונען אַז הושע האָט געמאַכט קעגן אים א פאַרשווערונג, דען ער האָט גע-שיקט שלוחים צו סוא, קעניג פון מצרים און האָט מער ניט געשיקט קיין מתנה צום קעניג פון אשור ווי ער האָט עס געטאָן יאָר איין יאָר אויס. האָט דער קע-ניג פון אשור אים גענומען געפאַנגען און איינגעשפּאַרט אין געפיינגעניש און דער קעניג פון אשור איז געגאַנגען (מלחמה האַלטן) אויף שומרון. אינ'ם ניינטן יאָר פון הושע, האָט דער קעניג פון אשור איינגענומען שומרון און ער האָט פאַר-טריבן ישראל קיין אשור און זיי באַ-זעצט אין חלה און חבור, ביים טייך גוזן און אין די שטעט פון מדי.

נאָך דער קורצער געשיכטע פון דער גרויסער טראַגעדיע, קומט א לאַנגע דרשה אין וועלכע עס ווערט דערקלערט פאַר-וואָס די קאַטאַסטראָפע מיט ישראל איז געקומען, עס איז געווען צוליב זייערע גרויסע זינד און געצנדינעריי און וועל-כע ירבעם בן נבט האָט זיי פאַרפירט. עס ווערט ווייטער דערציילט דאָס אויף דעם פּלאַץ פון די פאַרטריבענע שבטים האָט דער קעניג פון אשור געבראַכט אַנדערע פעלקער פון בבל, אבער יענע פעלקער האָבן אַנפאַנגס "ניט מורא געהאַט" פאַר דעם אידישן גאָט און עס איז אויף זיי אַנגעשיקט געוואָרן לייבן וועלכע האָבן פילע פון זיי גע'הרג'עט. דער מלך פון אשור האָט זיך דאַן געקלאָגט און גע-שיקט איינעם פון די פאַרטריבענע כהנים (הייסט עס אַז א טייל פון די כהנים און לוים זיינען געווען אין אפרים) און דער געשיקטער כהן האָט געלערנט די געצנ-דינער די אידישע געזעצן און זיי געוויזן "ווי מורא צו האָבן פאַר גאָט". דאָך זיי-נען יענע געבליבן אויך ביי זייערע פרי-ערדיקע מנהגים און האָבן געדינט צום אידישן גאָט און צו זייערע פריערדיקע געטער צוגלייך.

אינטערעסאַנט איז, אַז דאָ ווערן צום ערשטן מאָל אָנגערופן די "פרעמדע" וועל-כע האָבן זיך באַזעצט אין די שטעט פון שומרון אַלס "שומרונים", דער נאָמען פון דער שפּעטערער שומרונישער גרופּע פון וועלכע א קליינע הייפעלע איז איצט געבליבן. אין נעקסטן קאַפּיטל פון מלכים ווערט ווידערהאָלט וועגן חורבן שומרון :

אין פערטן יאָר פון קעניג יחזקיהו, דער זיבעטער יאָר פון הושע בן אלה, קעניג פון ישראל איז געקומען אויף שומרון שלמנאסר דער קעניג פון אשור און האָט אים באַלאַגערט, און ער האָט איר איינ-גענומען צו ענדע פון דריי יאָר. אין דעם זעקסטן יאָר פון חזקיה, דער ניינטער יאָר פון הושע, קעניג פון ישראל, איז שומרון איינגענומען געוואָרן.

דאָ ווערט ווידער דערציילט אַז יש-ראל איז אוועקגעפירט געוואָרן פון קע-ניג פון אשור אין חלה און חבור; ביים טייך גוזן און אין די שטעט מדי.

אין דברי הימים ווערט בלויז פאַרביי-גייענדיק דערמאָנט וועגן דעם חורבן פון שומרון, איבערהויפּט ווערט דאָרטן די געשיכטע פון די מלכי ישראל שטאַרק פאַרקירצט און ווערט דערציילט בלויז ווי ווייט עס איז שייך צו די מלכי יהו-דה. דערפאַר אבער געפינען מיר אין דב-רי הימים א וויכטיקע באַשרייבונג וואָס פעלט אינגאַנצן אין מלכים.

עס ווערט דאָרט דערציילט ווי אַזוי חזקיה האָט אַרויסגעשיקט בריוו און שלו-חים צו אפרים און מנשה און צו גאַנץ ישראל און זיי איינגעלאַדן צו קומען פייערן דעם פּסח אין ירושלים און זיי געמוסר'ט אַז זיי זאָלן תשובה טאָן און ניט זיין איינגעשפּאַרט ווי זייערע עלטע-רען אום גאָט זאָל רחמות האָבן אויף דעם רעשט וואָס איז ניצול געוואָרן פון די הענט פון אשור. עס ווערט דאָרט דערציילט דאָס אין מאַנכע שטעט פון אפרים האָט מען זיך אויסגעלאַכט פון חזקיה'ס בריוו און שלוחים אבער פילע פון די שבטים אשר, מנשה און זבולון האָבן זיך אונטערגעבן און זיינען גע-קומען קיין ירושלים.

אין דעם נעקסטן קאַפּיטל פון דברי הימים ווערט דערציילט דאָס "גאַנץ יש-ראל וואָס האָבן זיך געפונען אין די שטעט פון יהודה" זיינען אַרויסגעגאַנגען און צעבראָכן אַלע מצבות, במות און מזבחות און אויסגעריסן די "אשרים" (בוימער געווידמעט צום בעל דינסט) "אין גאַנץ יהודה, בנימין, אפרים און מנשה".

ווען האָט דאָס געקאָנט אַלעם פּאַסירן, עס איז קלאָר פון דעם טאָן פון דער איינ-לאַדונג וואָס חזקיה האָט געשיקט צו אפ-רים און מנשה, דאָס עס האָט פּאַסירט נאָך דעם חורבן שומרון. ערשטנס ווערט ניט געזאָגט, אַז עס איז געשיקט געוואָרן אַן איינלאַדונג צו שומרון. ווי דאָס וואָלט זיכער געווען דער פאַל, ווען שומרון וואָלט נאָך עקזיסטירט. צווייטנס, רעדט חזקיה אין זיין בריוו וועגן די שארית הפליטה וואָס איז איבערגעבליבן פון די הענט פון די קעניגע פון אשור. דריטנס, וואָס עס איז נאָך וויכטיקער, וואָלט חז-קיה'ן ניט איינגעפאַלן איינצולאַדן אפ-רים צו א געמיינזאַמען גאָטעס דינסט ווען די מלכה פון שומרון וואָלט נאָך עקזיס-טירט. חזקיה'ס שלוחים וואָלטן געווען אין געפאַר דער'הרג'עט צו ווערן פון די שומרונ'ער רעגירונג וועלכע וואָלט די איינלאַדונג זיכער אָנגענומען אַלס א פאַרזוך פון יהודה צו באַהערשן אפרים. עס ווערט אבער אונז געזאָגט, דאָס אויך די פון אפרים און מנשה וועלכע האָבן די איינלאַדונג ניט אָנגענומען האָבן בלויז אויסגעלאַכט חזקיה'ס שלוחים, אבער האָ-בען זיי גאַרנישט געטאָן קיין שלעכטס. נאָך איבערצייגנדער איז דאָס וואָס עס ווערט דערציילט שפּעטער, דאָס פון די ישראל, ד. ה. פון די אַנדערע שבטים, וועלכע האָבן זיך געפונען אין יהודה זיי-נען אַרויס איבער'ן גאַנצן לאַנד און האָ-בען פאַרניכטעט די מזבחות און מצבות פון געצנדינערישן דינסט, וואָלטן זיי עס געקאָנט טאָן אומגעשטערט ווען די מלו-כה פון ישראל וואָלט נאָך עקזיסטירט? ערשטנס, ווייסן מיר אַז שומרון איז גע-פאַלן אין זעקסטן יאָר פון חזקיה. דריי יאָר האָט געדויערט די באַלאַגערונג און די דריי יאָר פריער האָט אויך שומרון גע-לעבט אין מלחמה שרעק. עס וואָלט דער-פאַר ניט געווען פּאַסיק פאַר חזקיה'ן דאַן אין אַזא קריטישער צייט פאַר אפרים צו שיקן זיי אַן איינלאַדונג צו קומען אין ירושלים פייערן פּסח, ווען זיי דאַרפן זיך יעדן טאָג ריכטן אויף דעם אַנפאַל פון אשור. אויך וואָלט חזקיה, וועלכער איז דאַן אַליין געווען א וואַסאַל פון אשור, מורא געהאַט אַרויסרופן א פאַרדאַכט ביים קעניג פון אשור אַז ער קלייבט זיך צו מאַכן א מלחמה קעגן אים צוזאַמען מיט אפרים.

מיר מוזן אַלע אָננעמען אַז די געשיכ-טע וואָס ווערט אונז דערציילט אין דב-רי הימים האָט פּאַסירט נאָך דעם חורבן פון שומרון און די פאַרניכטונג פון דער מלוכה פון ישראל. און דאָס ברענגט צו אונז די השערה, דאָס א גרויסער טייל פון די "עשרת השבטים" זיינען ניט פאַר-טריבן געוואָרן נאָר זיינען געבליבן אין לאַנד, ווי עס איז געווען דער פאַל שפּע-טער מיט גלות יהודה. זיכער איז, דאָס דער קעניג פון אשור באַזיגנדיק שומרון, האָט די וועלכע זיינען לעבן געבליבן פון שווערד אין שטאָט און אין דער געגנט ארום, דאָס הייסט אין דער לאַנד פון שבט אפרים, אוועקגעפירט אין גלות. ווי עס האָט געטאָן פריער אַן אַנדער קעניג פון אשור תגלת פלאסר אין די צייטן פון פקח מלך ישראל ווען ער האָט אוועקגע-פירט אין גלות קיין אשור די גאַנצע באַ-פעלקערונג פון גלעד און נפתלי, פון די ביידע גלות'ן זיינען אבער דאָך געבליבן די שבטים גד, אשר, זבולון, מנשה, טיי-לען פון אַנדערע שבטים און זאָגאַר א טייל אויך פון אפרים.

אויף א מאָנומענט וואָס עס איז אויס-געגראָבן געוואָרן אויפ'ן פּלאַץ פון דעם פאַרצייטיקן אשור, געפינט זיך אַן אויפ-שריפט אַז דער קעניג פון אשור האָט געבראַכט 27,200 געפאַנגענע פון ישראל. עס איז אפילו ניט גאַר קלאָר אויב דאָס רעדט זיך וועגן די געפאַנגענשאַפטן פון די צייטן פון פקח אָדער פון דער צייט פון הושע, עס שיינט אבער גיכער צו זיין וועגן גלות שומרון. דאָס גיט א באַשטע-טיקונג צו דער השערה אַז ניט דאָס גאַנ-צע פאָלק ישראל איז פאַרטריבן געוואָרן אין גלות שומרון.

וואָס ווערט אונז דערציילט אין תנ"ך פון די פרעמדע פעלקער וואָס זיינען באַ-זעצט געוואָרן אויף דעם פּלאַץ פון די פאַרטריבענע שבטים, ווערט קאַנטיק גע-רעדט בלויז וועגן שומרון און די געגנט ארום. עס ווערט אויסדריקלאַך געזאָגט (מלכים ב' כ"ה), דאָס די פרעמדע פעל-קער זיינען באַזעצט געוואָרן אין די "שטעט פון שומרון, עס ווערט אבער ניט געזאָגט "אין די שטעט פון אפרים און מנשה" און א. וו. ווייל דאָרט איז נאָך געבליבן די ישראל'ישע באַפעלקערונג.

צו דער פראַגע, וואו זיינען אַהינגעקו-מען די עשרת השבטים, קומט אַלזאָ צו די פראַגע, וואָס איז געוואָרן פון די וועל-כע זיינען געבליבן אין לאַנד נאָך דעם פאַל פון דער שומרון'ישער מלוכה. אַז א טייל פון די דאָזיקע, האָבן נאָך דעם פאַרלוסט פון זייער איינענער מלוכה זיך אַנגעשלאָסן אָן זייערע מער גליקלאַכע ברידער אין יהודה, דערויף זאָגט עדות דער מחבר פון דברי הימים. שפּעטער אבער, נאָך דעם גלות בבל ווען יהודה אַליין איז חרוב געוואָרן און א גרויסער טייל פון דער באַפעלקערונג איז פאַרטריבן געוואָרן אין גלות, איז דער שארית הפלי-טה פון די עשרת השבטים פאַרפרעמדט געוואָרן פון זייערע ברידער און ווען די לעצטע האָבן זיך צוריקגעקערט פון גלות מיט נייע און ברייטערע אידייען איבער דער אידישער רעליגיע איז צווישן זיי געוואָרן א שפּאַלטונג, הויפּטזעכלאַך צו-ליב דעם וואָס די בני אפרים האָבן זיך מתחתן געווען מיט די פרעמדע "אימי-גראַנטן" וואָס דער מלך אשור האָט גע-בראַכט, און זיי זיינען פון די גולי בבל באַטראַכט געוואָרן אַלס ניט ריין בלוטיקע בני ישראל, דאָך איז דער בונד פון קרו-בה'שאַפט צווישן זיי געווען נאָך שטאַרק, און בלויז דורך ענערגישע מאַסרעגלען פון עזרא הסופר איז געשאַפן געוואָרן די אייזערנע וואַנט וואָס האָט אויף שטענדיק אָפּגעזונדערט דעם אידישן פאָלק פון די "שומרונים" אין א געוויסן זינען איז דאַן געשען א ווידערהאָלונג פון דעם וואָס עס איז פאָרגעקומען אין די צייטן פון ירבעם בן נבט און רחבעם בן שלמה, מיט'ן אונטערשייד דאָס די אָפּרייסונג אין עזרא'ס צייטן האָט געמאַכט יהודה.

פון א ריין רעליגיעזן שטאַנדפּונקט און פון דעם שטאַנדפּונקט פון אויפהאַלטן די ראַסן-ריינקייט איז די אָפּזונדערונג פון די שומרונים געווען א נויטווענדיקייט, פון א מאָדערנעם נאַציאָנאַלן שטאַנד-פּונקט, איז אבער די פאַרטרייבונג פון די שומרונים פון גבול ישראל געווען א גרויסער פּאָליטישער פעלער וואָס האָט דערנאָך טייער געקאָסט דעם אידישן פאָלק. די שומרונים, די בלוט פאַרוואַנד-טע פון דעם אידישן פאָלק זיינען גע-וואָרן זיינע ביטערע שונאים און געמאַכט אָפט איין האַנט מיט די פרעמדע ערא-בערער, אַנשטאָט צו קעמפן צוזאַמען ווי איין ראַסע קעגן דעם פרעמדן שונא. די דאָזיקע ברודער שנאה האָט אָנגעהאַלטן די גאַנצע צייט פון בית-שני און האָט ער היום ניט אויפגעהערט, אַבוואָל די שומ-רונים איצט זיינען בלויז איין קליינער טראָפּן לגבי דעם גרויסן אידישן ים.

וואָס איז געוואָרן פון די אַמאָליקע מאַ-סן שומרונים קאָנען מיר זיך בלויז משער זיין. א טייל פון זיי האָבן וואַרשיינלאַך זיך אויסגעמישט מיט'ן אידישן פאָלק אין דער צייט פון די חשמונאים, וועלכע האָ-בען געמאַכט פאַר אידן אויך אַן אַנדער ברודער פאָלק — אדום, און די אדומים זיינען זייט דאַן געוואָרן א טייל פון דער אידישער באַפעלקערונג, עס איז דערפאַר אָננעמען אַז אויך פילע פון די שומרו-

(שלוס אויף זייט 8)

לאָרד סימפּסאָנס שליחות

די גרויסע אומצופרידנהייט וואָס די העברייאישע פּרעסע אין ארץ-ישראל האָט אויסגעדריקט מיט דער שליחות פון לאָרד-סימפּסאָן, האָט ניט געהאַט צו טאָן, קאַנטיק, מיט דער פּערזאָן פונ'ם שליח. עס איז ניט געווען די פראַגע צי ער איז פּאַסיק גענוג פאַר דער שליחות און צי ער וועט זיין אָביעקטיוו גענוג אין זיין אויספאָרשונג און אין זיין באַריכט וועגן דעם ענין וואָס ער דאַרף אונטערזוכן, נאָר צי האָט אַזאַ שליחה בכלל געדאַרפט גע-שיקט ווערן.

ווי באַקאַנט, איז לאָרד סימפּסאָנס שליחות א רעזולטאַט פון דעם באַ-ריכט פון דער אויספאָרשונג קאָמיסיע. די לעצטע האָט אַריבערגעטראָטן איר פולמאַכט, קריטיקירנדיק די איצטיקע מעטאָדן פון אידישער קאָלאָני-זאַציע און אימיגראַציע אין לאַנד. זי איז מיט דער מיינונג, אַז דער סיסטעם פון אידישן באָדן-איינקויף איז א שעדלאַכער, אַז די אידישע אימיגראַציע דאַרף שטרענגער קאָנטראָלירט ווערן, און אַז נייע מעטאָדן פון לאַנדווירט-שאַפט דאַרפן איינגעפירט ווערן, איידער מען קאָן אויסטיילן נייעם באָדן פאַר אידישער קאָלאָניזאַציע.

אין ענטפער אויף די טענות פון דער קאָמיסיע, שיקט איצט די בריטישע רעגירונג דעם לאָרד סימפּסאָן אונטערצוזוכן די דאָזיקע פראַגעס פון קאָלאָניזאַציע, אימיגראַציע און אַנטוויקלונג פונ'ם לאַנד בכלל. אַן זיין באַ-ריכט וועט דערנאָך אָפּהיינגען, מן-הסתם, די ווייטערדיקע פּאָליטיק פון דער רעגירונג אין די דאָזיקע גרונט-פראַגעס. אַן דער לייזונג פון וועלכע עס הייגנט אָפּ אין דער גרעסטער מאָס די גאַנצע ווייטערדיקע אידישע אַרבעט אין לאַנד.

דער אידישער צד איז געווען באַזונדערס אומצופרידן מיט דעם דער-מאָנטן טייל פונ'ם באַריכט, ווייל, ווי די ציוניסטישע פירער זיינען איבער-צייגט אין דערוויזן עס, האָט די קאָמיסיע דעם ענין ניט גענוי אונטערזוכט און איז געקומען צו פאַלשע באַשלוסן. זיי דערווייזן, אַז די אידן האָבן קיינ-מאָל קיינעם ניט באַ'עול'ט מיט זייערע לאַנד קניות; אַז עס זיינען דאָ נאָך גרויסע שטרעקעס פרייער באָדן וואו אידן קאָנען קאָלאָניזירט ווערן; אַז די אידן האָבן שוין איינגעפירט אין ארץ-ישראל די "נייע לאַנדווירטשאַפטלאַכע מעטאָדן", וועגן וועלכע די קאָמיסיע רעדט, און א. וו.

דער אידישער צד האָט געהאָפט, — און די דערקלערונגען וואָס פּרע-מיער מאַקדאָנאַלד האָט געמאַכט שוין נאָך דער פאַרעפנטלאַכונג פון דער קאָמיסיעס באַריכט האָבן געגעבן א גרונד פאַר די האָפענונגען, — אַז די רעגירונג וועט אָט דעם טייל פונ'ם באַריכט ניט נעמען אין אַנבאַטראַכט, שוין צוליב דעם אַליין, וואָס די דאָזיקע פראַגעס האָבן פון דער קאָמיסיע גאָר לכתחילה ניט געדאַרפט באַריט ווערן. מען האָט געהאָפט, אַז די רע-גירונג זאָל אַלשטאָט דעם אָננעמען די רעקאָמענדאַציע פון לאָיד דזשאָרדזש, גענעראַל סמוטס און דעם פאַרשטאָרבענעם לאָרד באַלפור, צו שיקן א נייע, פּאַסיקע קעניגלאַכע קאָמיסיע קיין ארץ-ישראל, אונטערצוזוכן די פראַגעס פון דער גרונד-פּאָליטיק פון לאַנד.

די אידן זיינען דערפאַר אַנטוישט איצט, ווייל די שליחות פון לאָרד סימפּסאָן ציינט, אַז די רעגירונג האָט יאָ גענומען גאַנץ ערנסט דעם דאָזיקן טייל פון דער קאָמיסיעס באַריכט, כאָטש זי וויל אים ניט אָננעמען ווי ער איז. וואו די באַריטע פראַגעס וועלן נאָכאַמאָל ניט אונטערגעזוכט ווערן. צוליב דעם זעלבן טעם איז די אַראַבישע פּרעסע יאָ צופרידן מיט לאָרד סימפּסאָנס שליחות, ווייל דאָס גיט איר דעם איינדרוק, אַז די רעגירונג נעמט ערנסט דעם גינסטיקן פאַר די אַראַבער באַריכט פון דער קאָמיסיע.

עס זעט אבער אויס, אַז אין די לאָנדאָנער אידישע אַגענטור קרייזן הערשט ניט די זעלבע אַנטריסונג בנוגע דער שליחות פון-לאָרד סימפּסאָן, ווי אין דער העברייאישער פּרעסע אין ארץ-ישראל. אַזוי אַמווייניקסטנס פאַרזיכערט די לאָנדאָנער "טיימס", וועלכע דערוואַרט גוטע רעזולטאַטן פאַר דער אידישער קאָלאָניזאַציע פון לאָרד סימפּסאָנס אונטערזוכונג. לאָרד סימפּסאָן, דיינקט די צייטונג (פונקט ווי פיליפּ סנאָודען האָט עס פאַרזיכערט אין הויז) איז הויך קוואַליפיצירט פאַר דער אויפגאַבע, און איז א מאַן פון גרויסער קענטשאַפט אין דערפאַרונג אין קאָלאָניזאַציע פראַגעס. און מען קאָן זיך אויף אים פאַרלאָזן אין דער הינזיכט. די אידישע אַגענטור, זאָגט די צייטונג, וועט אים אַרויסהעלפן אין זיין אַרבעט מיט וואָס זי וועט קאָנען.

עס קאָן אַזוי גאָר זיין, אַז די רעגירונג האָט מיט איר באַשטימונג פון לאָרד סימפּסאָן פאַר דער דאָזיקער אויספאָרשונג אפשר גאָר געהאַפט אָפּצו-שוואַכן די ווירקונג פון דעם דאָזיקן טייל פון דער קאָמיסיעס באַריכט, און אַז זיין שליחות זאָל גאָר ברענגען גוטע רעזולטאַטן פאַר דעם אידישן צד. אַזוי אבער ווי מיר האָבן קיין אַנדער ברירה ניט, פאַרבלייבט עס פאַר אונז בלויז צו וואַרטן געדולדיק אויף די רעזולטאַטן פון לאָרד סימפּסאָנס שליחות.

הוּווער "איש גם-זו"

אין דער גמרא ווערט דערציילט א מעשה וועגן א אידן מיט'ן נאָמען נחום "איש גם-זו", וואָס האָט געקראָגן דעם דאָזיקן צונאָמען צוליב זיין גרויסן אָפּטימיזם. וועלכער אומגליק עס פלעגט מיט אים ניט פּאַסירן, — און קיין צרות האָבן אים ניט געפעלט, — פלעגט ער עס אויפנעמען גוטמו-טיק און זאָגן : "גם זו לטובה" (דאָס איז אויך צום גוטן).

פּרעזידענט הוּווער נעמט אויך אָן זאַכן מיט דער זעלבער פילאָזאָ-פישער באַציאונג. ער גייט נאָך אין זיין אָפּטימיזם אַבסל ווייטער, — נחום איש גם-זו פלעגט ניט אָפּלייקענען דעם פאַקט פון די צרות, נאָר ער האָט בלויז געגלויבט, אַז זיי וועלן זיך אויסלאָזן צום בעסטן. הוּווער איש גם-זו לייקנט גאָר שטיין אין ביין דעם פאַקט אַז עס זיינען דאָ יסורים. — ער וויל זיי ניט אָנערקענען, און פאַרטיק.

א גרויסער קראַך אויף וואָל סטריט איז אַלעמאָל דער דונער, וואָס זאָגט אָן דעם אָנקום פונ'ם שטורעם. נאָכ'ן קראַך לעצטן ווינטער האָט אבער פּרעזידענט הוּווער געהאַלטן אין איין פאַרזיכערן דעם עולם, אַז ס'איז גאַרנישט, אַז קיין קריזיס איז ניטאָ און וועט ניט זיין. אַלץ וואָס ער האָט געטאָן איז געווען, צו באַראָטן זיך מיט אייניקע גרויסע אינדוסטריאַ-ליסטן און באַוועגן זיי אָנצוגיין מיט דער פּראָדוקציע, איגנאָרירנדיק די סימפּטאָמען פונ'ם קריזיס.

אין לאַנד איז אבער באַלד געקומען פאָרט א שווערלאַכע אַרבעטס-לאָזיקייט. דער קריזיס האָט זיך ניט געלאָזט פאַררייידן די ציין. די "ברויט רייען" זיינען געוואַקסן צו דראָענדיקע פּראָפּאָרציעס, — דאָס רייכע אַמע-ריקע טוט גאַרנישט פאַר אירע אַרבעטסלאָזע. אבער פּרעזידענט הוּווער, און מיט אים זיינע מיניסטאָרן, האָבן געהאַלטן אין איין פאַרזיכערן דעם עולם, אַז קיין קריזיס איז ניטאָ. עפּעס איז דאָ א ווירקונג פונ'ם וואָל סטריט קראַך, אבער אין 60 טאָג צייט וועט פון איר קיין זכר ניט בלייבן . . .

פּונקט צום 60-טאָגיקן טערמין באַשטימט פון מר. הוּווער, איז לעצ-טע וואָך געקומען נאָך א גרויסער קראַך אויף וואָל סטריט. אגב האָט ערשט מיט עטלאַכע טעג פריער דער פּרעזידענט פאַרזיכערט אין א רעדע ביים "טשיימבער אָף קאָמערס", אַז די "געדריקטקייט" איז שוין פאַקטיש פאַרביי..

מען דאַרף קאָנען זיין אַזאַ אָפּטימיסט, ווי פּרעזידענט הוּווער, — און קאָרמענען די מיליאָנען אַרבעטסלאָזע מיט גוטע אויסזיכטן אויפ'ן מאָרגנ-דיקן טאָג . . .